

MORGENDIENST

zondag 22 februari 2026, 1^e zondag van de Veertigdagen (Invocabit)

Kloosterkerk, Ter Apel

voorganger: ds. Marien Grashoff

Welkom

Moment van stilte

DIENST VAN VOORBEREIDING

Intochtslied : *Psalm 32: 3*

Bemoediging

Drempelgebed

Zingen : *Lied 536: 1*

Kyriegebed

Zingen : *Lied 536: 2, 3*

DIENST VAN HET WOORD

Gebed van de zondag

Lezing uit het Oude Testament : *Genesis 2,15¹-3,9²*

Zingen : *Lied 788: 1, 3*

Lezing uit het Nieuwe Testament : *Matteüs 4,1-11³*

Acclamatie

Voor uw Woord in de Schriften,
voor uw Woord in ons midden,
voor uw Woord in ons hart,
DANKEN WIJ U, O GOD.

Zingen : *Lied 538: 1, 2*

Preek

We lazen twee overbekende bijbelverhalen: Adam en Eva met de slang, en Jezus' verzoeking in de woestijn. Bekende verhalen hebben een dik risico. We denken namelijk meteen al te weten wat de boodschap ervan is. Dus denken we dan dat Adam en Eva de oerzonde begaan, waardoor ze als straf het paradijs moeten verlaten. En als gevolg daarvan zit tot op de dag vandaag dus ieder mens met de erfzonde. Maar dat geldt dan niet voor Jezus, want die heeft in de woestijn getoond dat hij machtiger is dan de duivel. En die duivel hebben we vooral goed onthouden, ook als we daar eigenlijk niet veel meer mee kunnen. Zo denken we dan.

Ik vertel het wat kort door de bocht, maar zo ongeveer zullen de meeste mensen deze verhalen toch wel beluisteren. Daarna hebben ze twee keuzes: of ze accepteren de uitleg en hun eigen aangeboren zondigheid – of ze struikelen daar juist over omdat ze dit niet kunnen rijmen met een God van liefde, genade en vergeving. Of ook gewoon omdat ze niet de

¹ [Naardense bijbel](#) (2021) – iets bewerkt.

² [Naardense bijbel](#) (2021) – iets bewerkt.

³ [Naardense bijbel](#) (2021).

verstandelijke salto mortale willen maken om deze verhalen letterlijk te nemen.

Elk jaar komt de verzoeking in de woestijn weer langs op het oecumenisch leesrooster.⁴ Wat kunnen we er nog van leren? Laten we maar gewoon goed lezen wat er staat – en vooral ook wat er niet staat.

–

Iedere zondag bidden we het: *leid ons niet in verzoeking*. Katholieken zeggen: *bekoring*, en dat geeft net een iets andere toon. Maar zelden zullen we bij het bidden meteen denken aan het paradijs of de woestijn. Misschien zit op de achtergrond die duivel er wel ergens, maar meestal bidden we het zonder er erg bij na te denken.

In het verhaal van Adam en Eva, de mens en de medemens, komen woorden als verzoeking of zonde niet voor. Ook het woord *verbod* niet, trouwens. We hoorden immers: *De ENE, God, gebiedt over de mens...* God geeft Adam een *gebod*, een positieve opdracht om iets niet te doen. Adam staat hier voor heel de mensheid en dat sluit ons vandaag ook in. Maar ons schema van verbod-en-straf staat er niet.

De mens mag alles eten, en daarbij zich bovendien onthouden van de vruchten van die ene boom. Want in het paradijs heeft de mens geen kennis van goed en kwaad nodig. Een *verbod* legt dwang op, is negatief, maar een *gebod* is een positieve opdracht, juist als dat betekent iets niet te doen. Een gebod neem je uit vrije wil op je.

En daar zit precies de zwakke plek: onze vrije wil. De vrije wil is precies dat wat ons mens maakt, maar die dwingt ons tegelijk om steeds te kiezen. En keuzes brengen altijd risico met zich mee – en ook twijfel of aanvechting. Wat gaan we doen en wat doen we niet? Wat is goed en wat niet? Gaan wij het echt durven en kunnen we het wel? Wat is de veiligste of makkelijkste keuze? Kunnen we de keuze uitstellen of omzeilen? En precies daar zit die verzoeking.

In het Onze Vader bidden we niet om die verzoeking weg te nemen. Die hoort er nu eenmaal bij, altijd en overal. We bidden wèl dat we daar niet in verstrikt raken. Ik denk dat het ook gewoon realistisch is: verzoeken komen onvermijdelijk op ieders pad.

Zo lees ik de boodschap van dat oerverhaal uit Genesis. Zolang Adam en Eva in het paradijs zijn, hoeven ze niets te kiezen. Alles is er goed en alles spreekt er vanzelf. Maar als God de mens schept is de opdracht juist om héél de aarde te bewonen en te bewaren. En de werkelijkheid is nu eenmaal dat de aarde nog géén paradijs is.

–

Het andere oerverhaal van de slang sluit daarom letterlijk naadloos aan bij het verhaal van het paradijs. De mens en zijn vrouw schamen zich niet voor hun *naaktheid*, lazen we. Maar de slang, hoorden we onmiddellijk erna, was – letterlijk: – *naakter*. Dat vertaalt men meestal met iets als 'listiger' of 'geslepen' en dat is ook de betekenis. Maar de naakte onschuld van de

⁴ [Matteüs 4,1-11](#); [Markus 1,12-13](#); [Lukas 4,1-13](#).

mens wordt hier direct gekoppeld aan de naakte sluwheid van...

Ja, van wie of wat eigenlijk? Het Hebreeuwse woord betekent gewoon 'slang'.⁵ Er is eindeloos over gedebatteerd wat dat dan wel is of waar het voor staat. Of zelfs over de onzinnige vraag of de slang wel kon spreken. In elk geval is het te simpel om in de slang een zelfstandige kwade macht te zien, een duivel of satan als een tegenmacht van God. God staat immers boven dat soort tegenstellingen.

Maar hier op aarde moeten wij mensen wel degelijk leren onderscheiden en kiezen tussen goed en kwaad. Want onze werkelijkheid heeft altijd iets dubbelzinnigs. We zijn gemaakt van aardse materie, maar beziel met iets van God.

In zekere zin is het juist de slang die de mens dwingt te kiezen. De mens maakt die keuze niet als een willoos wezen. Het is een bewuste daad, zowel van de vrouw als van de man. Kennelijk zit er in de mens zelf iets dubbelzinnigs, iets dat van binnenuit al roept om een keuze. Daar hoeven we geen dogma's van te maken, dat is gewoon mensenkennis en zelfkennis.⁶

Kiezen is precies wat de mens doet in het verhaal. Maar die keuze gaat meteen fout, want de mens denkt *als een god*⁷ om te kunnen gaan met goed en kwaad. Zijn wij mensen immers niet geboren uit sterrenstof? Is ons vermogen tot denken en oordelen niet onovertroffen? Geeft ons dit niet de macht over alles? Staan wij uiteindelijk niet boven het kwaad? Dáár zit de verzoeking en dát is de oerzonde: *denken dat wij goden kunnen zijn*. Dat is gewoon zelfkennis en spiritueel inzicht van hier en nu, want die verzoeking ligt er voortdurend in ieders eigen leven.

De mens denkt goed en kwaad uit elkaar te kunnen houden en dan vervolgens het kwaad wel te kunnen beheersen. Daarachter schuilt een gevaarlijk dualisme: het denken in termen van òf-òf. En nòg gevaarlijker: de gedachte dat wij genoeg macht hebben om dan het kwaad uit te bannen. Alleen bij God is goed en kwaad overwonnen, maar wij zijn géén goden! Oerzonde

⁵ Hebreeuws: *nachasj*; Grieks (in de [Septuaginta](#) en het Nieuwe Testament): *ofis*; Latijn (*Vulgata*): *serpens* – en dat betekent eenduidig 'slang'. Die *nachasj* komt later terug in de woestijn wanneer het volk Israël in opstand komt tegen Mozes en de ENE 'vurige slangen' stuurt. Daarop maakt Mozes een bronzen slang en ieder die daarop het oog gericht hield werd niet gedood door het gif van de slangen. Ofwel: maak het kwaad onschadelijk door het in de ogen te kijken ([Numeri 21.6-9](#)). Dat de slang in het paradijs hetzelfde zou zijn als de grote draak (van Grieks & Latijn: *draco*), de Duivel (van Grieks & Latijn: *diabolus*) en de Satan, is een apocalyptische uitleg die we niet eerder tegenkomen dan in [Openbaring 12.9](#), en alleen daar. Paulus houdt het nog gewoon bij 'de slang' ([2 Korintiërs 11.3](#)). Niet toevallig, volgens mij, heet in de boeken van [Harry Potter](#) de slang van Voldemort 'Nagini'. Die slang kan wel praten, namelijk in 'parseltongue' (ofwel 'sisselspraak'), alleen verstaanbaar voor sommige tovenaars.

⁶ De leerstukken van zondeval en erfzonde waren interpretaties van latere kerkvaders, met name Augustinus in de 4e eeuw, en die interpreteren wij bovendien nog door het filter van een laatmiddeleeuwse cultuur van zonde- en schuldbesef.

⁷ De *Naardense bijbel* vertaalt in [Genesis 3.5](#) het Hebreeuwse *elohiem* (strikt genomen een meervoud) de eerste keer met 'God' (omdat daar een werkwoord bij hoort in het enkelvoud: 'hij onderkent'), maar de tweede keer met 'goden'. Dat is geen harde wetenschap, maar een keuze, een keuze die ik onderschrijf. De meeste vertalingen hebben hier tweemaal 'God' en die keuze is zeker ook te verdedigen. Maar door hier te vertalen met 'goden' blijft het fundamentele onderscheid tussen God en mens beter in beeld. Bijbels gezien is het onmogelijk dat een mens ooit God worden kan, maar zichzelf zien als een goddelijke macht hoort wel tot de mogelijkheden – nauwkeuriger: die verzoeking is er beslist.

dus.

In het verhaal geeft de ENE de mens op deze oerzonde een werkelijk goddelijk antwoord. God vraagt eenvoudigweg: 'Waar ben je?' Er volgt geen uitbrander, geen vermanende les, geen machtsingreep – zoals heidense goden in zo'n geval zeker zouden doen – nee, God vraagt simpelweg waar we zijn. Ofwel: wie ben jij nou? Ben jij nu op aarde of denk je daarboven te staan? De vraag blijft altijd weer: wat antwoorden wij daar vandaag op?

-

De veertigdagentijd begint klassiek met dit Evangelieverhaal: de verzoeking in de woestijn.⁸ We lezen het te gemakkelijk als het verhaal van een machtsstrijd tussen Jezus en de duivel. De duivel zou dan dezelfde zijn als de slang in het paradijs en het zou hier om een krachtmeting gaan waarin Jezus de sterkste is. Maar ik denk dat we het verhaal veel dichter bij onszelf moeten lezen.

De duivel heet in het Grieks de *dia-bolos*. Dat is degene die zaken uit elkaar trekt, degene die mensen tegen elkaar opzet en ook mensen in zichzelf verdeelt. De tegenstrever, aanklager of uiteenwerper. Even verderop heet hij beproever of verzoeker. (Daar is de verzoeking al.)

In onze cultuur benaderen we nu eenmaal alles materieel. Voor ons is alles een 'iets': een ding, een kracht, een wezen, een systeem. En dan denken we bij dit verhaal aan een bovennatuurlijk persoon of een magische macht. Maar dat botst dan meteen met onze ervaring, want zo'n magische macht kunnen we ons niet echt voorstellen. Dat is dan ook het punt: het helpt niet echt om je er iets bij voor te stellen.

Maar wat er gebeurt in het verhaal is voor ons maar al te herkenbaar: er wordt een aanspraak gedaan op de menselijke wens om macht te hebben. Om de sterkste, de beste, de rijkste, de slimste te zijn. Die aanspraak leidt altijd onmiddellijk tot een tegenstem: kan ik dat echt? mag dat wel? dient dat het goede? De aanspraak roept meteen tegenwerpingen op. Tenminste, zolang we als mensen gezond reageren. De wens om de macht te grijpen kan ons ook simpelweg naar het hoofd stijgen – lees het nieuws om dagelijks groteske voorbeelden te zien.

Jezus houdt de duivel niet op afstand met machtswoorden, maar met woorden van geloof en vertrouwen. Hij blijft trouw aan zijn roeping om inderdaad *een zoon van God*⁹ te zijn, dat wil zeggen: waarlijk beeld en gelijkenis van de Schepper.

Jezus' antwoord is eenvoudig en afdoende: hij herhaalt vaste woorden uit de Torah en in het bijzonder uit het Joodse ochtend- en avondgebed: *Niet bij brood alleen... God moet je niet beproeven... Vereer alleen de ENE je God!* Zijn antwoord is even eenvoudig als krachtig: *een gebed*.¹⁰

⁸ [Matteüs 4,1-11](#), [Markus 1,12-13](#) (de uiterst korte versie) en [Lukas 4,1-13](#).

⁹ In het Grieks staat er geen bepaald lidwoord, maar de meest vertalingen zeggen hier toch: *de Zoon van God* (met lidwoord en hoofdletter). Dat leidt tot misverstanden, want lezers denken dan al snel aan een apokalyptische, godgelijke figuur als de Mensenzoon in het visioen van [Daniël 7](#). In het verhaal van de evangeliën gaat het echter in de eerste plaats om hoe Jezus hier op aarde leeft, spreekt en werkt.

¹⁰ Met name het [sjema](#) in de gebeden.

Met die engelen aan het slot heb ik altijd wat geworsteld. Waarom zijn die er ineens? Zijn ze er alleen om Jezus als godgeleijk te tonen, als een bovennatuurlijke macht? Totdat we kortgeleden thuis weer het verhaal lazen van de droom van Jakob bij Bethel.¹¹ In die droom ziet hij engelen opklimmen en afdalen naar en van God. En in de Joodse traditie is die droom met die opklimmende en afdalende engelen het oerbeeld geworden van het gebed.¹² Logisch dat Matteüs hier de engelen noemt.

Matteüs laat de verzoeking in de woestijn eindigen met woorden van gebed. En ja, als je oprecht kunt bidden, zijn de engelen er vanzelf. Heel gewoon, zonder vleugels en al onze fantastische eigen aankleding. Juist als we eerlijk en realistisch in deze wereld willen staan is gebed de kracht die ons behoedt voor cynisme en nihilisme.

-

Wat vertellen deze verhalen ons vandaag? Laat ik proberen kort te zijn.

Het gaat om gebed. Maar rond bidden raken we meteen verstrikt in misverstanden. We denken automatisch aan 'handen samen, ogen dicht', aan de bekende vragenlijstjes, of aan de verplichte frases. Maar dat is niet waar het bij gebed wezenlijk omgaat en veel van de franje kunnen we beter missen.

Gebed is, in de woorden van K.H. Miskotte, het antwoord van de gemeente op Gods Woord.¹³ Bidden doen we in de eerste plaats samen. We bidden immers niet per ongeluk: **Onze Vader die in de hemelen zijt...**

Maar bidden is meer dan woorden zeggen en die aan God richten. Bidden is een levenshouding, weten dat er altijd datgene is, groter dan alles wat wij kunnen denken.¹⁴ Dat noemen we God, en we zeggen 'diegene', want het is ten diepste verbonden met onszelf, met onze ware menselijkheid. Dat fundamentele besef zit in en onder de woorden en de rituelen, maar het blijft er ook zonder woorden. Stil gebed is vooral dat: stil worden.

Dat besef van Gods aanwezigheid, Gods alomtegenwoordigheid, is voor Adam en Eva vanzelfsprekend, totdat ze op de gedachte komen dat ze zelf goden kunnen zijn. Precies op dat moment is het besef weg. Ze staan in hun blote billen en verbergen zich.

Dat besef van Gods alomtegenwoordigheid is precies dat waardoor Jezus de test, de verzoeking, volhoudt. Je zou kunnen zeggen dat hij de eerste beden van het Onze Vader hier in praktijk brengt.

Niks stenen in brood veranderen, want God is de Schepper van alles en brood is brood, maar steen is steen – *uw Naam worde geheiligd.*

¹¹ [Genesis 18.10-22.](#)

¹² Zoals uitgelegd in Jonathan Sacks, [Genesis: boek van het begin](#) (Middelburg: Skandalon, 2020) pag. 162-167. Of lees de originele essays in het Engels: [hier](#) en [hier](#).

¹³ K.H. Miskotte, *De weg van het gebed* (Den Haag: Boekencentrum, 1962) vele herdrukken, maar inmiddels niet meer verkrijgbaar. Het geldt als misschien wel zijn bevindelijkste boek.

¹⁴ Klassieke woorden uit de 11e eeuw van [Anselmus](#) in [Cur deus homo](#) ('Waarom God mens werd'): (God is) *id quo maius cogitari non potest* ('datgene groter dan hetwelk men niet kan denken').

Niks magie met jou opvangende engelen, want de God van Israël staat ver boven toverkunsten – *uw wil geschiede*.

En zeker niet denken dat iets of iemand anders dan de ENE werkelijk wereldmacht kan claimen – *uw Koninkrijk kome*.

Het is die grondhouding van gebed, die verbinding met dat wat te allen tijde groter blijft dan wij, waarmee Jezus de duivel weghoudt. Die komt, volgens Lukas, pas terug in Getsemané waar Jezus opnieuw terugvalt op diezelfde bede: *uw wil geschiede*.

Gebed is de grondhouding waardoor we ons bewust worden dat we niet leven in een wereld van louter vervangbare dingen of dood materiaal, maar in Gods schepping. Dat is een spiritueel bewustzijn, maar het is helemaal verbonden met de aarde. Want direct na die bede *uw wil geschiede* komt het *geef ons heden ons dagelijks brood*. Spiritueel bewustzijn heeft als keerzijde praktisch handelen. Gods wil geschiedt juist ook door onze barmhartigheid. Zoals in het eerste van de zeven werken van barmhartigheid: hongerigen voeden.

Jezus loopt niet in de val van de beide uitersten van cynisme of nihilisme. Hij weigert te geloven dat het toch nooit wat zal worden met dat Koninkrijk van God. Dat leidt tot cynisme. Hij weigert ook te geloven dat het allemaal van ons afhangt en dat ieder maar moet zien wat ervan te maken valt. Dat leidt tot nihilisme.

Heel eenvoudig blijft Jezus vanaf dit begin van zijn werk geloven dat de dood niet de streep is door al het leven en streven daaraan vooraf. Want tot voorbij het einde blijft als gebed èn als kracht overeind staan: *uw wil geschiede*.

Amen.

Orgelspel

Zingen : *Lied 538: 3, 4*

DIENST VAN HET ANTWOORD

Collecte

Gebeden

Onze Vader

Slotlied : *Lied 315: 1, 2*

Zegen